

Vergaderjaar 2000–2001

27 470

Museale collecties van het rijk

Nr. 2

RAPPORT

Inhoud

	Samenvatting	5	3.4	Paleis Het Loo en Scheepvaartmuseum	15
			3.5	Conclusies	15
1	Inleiding	8			
1.1	Voorgeschiedenis	8	4	Stand van zaken niet-rijksmusea	17
1.2	Het onderzoek	8	4.1	Inleiding	17
			4.2	Stand van zaken registratie	17
2	Toezicht op beheer en behoud rijkscollecties	10	4.3	Stand van zaken conservering	18
2.1	Inleiding	10	4.4	Wegwerken achterstanden	19
2.2	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	10	4.5	Conclusies	19
2.2.1	Organisatie toezicht	10			
2.2.2	Toezichtstaak Inspectie Cultuurbezit	10	5	Conclusies en aanbevelingen	21
2.2.3	Inspectiemethode	11			
2.2.4	Kanttekeningen Rekenkamer	11	6	Reacties en nawoord	23
2.3	Ministerie van Defensie	12	6.1	Inleiding	23
2.4	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	12	6.2	Staatssecretaris van OCenW	23
2.5	Ministerie van Financiën	12	6.3	Minister van Defensie	23
2.6	Conclusies	13	6.4	Staatssecretaris van Financiën	24
			6.5	Minister van LNV	24
3	Stand van zaken verzelfstandigde rijksmusea	14	6.6	Musea	24
3.1	Inleiding	14	6.7	Nawoord Rekenkamer	24
3.2	Rapport Beheer Rijkscollectie 1994–1999	14			
3.3	Concept-evaluatie Deltaplan voor het Cultuurbehoud	14	Bijlage	Rijkscollecties roerend cultureel erfgoed	26

SAMENVATTING

In het kader van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud is de afgelopen 10 jaar f 216,5 miljoen extra naar de rijksmusea gegaan om achterstanden in de registratie en de conservering weg te werken en de bewaaromstandigheden te verbeteren. De projecten van de inmiddels verzelfstandigde rijksmusea op het terrein van registratie en conservering werden voor honderd procent uit het Deltaplan gefinancierd. De «niet-rijksmusea» konden maximaal 40% van de kosten voor een behoudsproject gesubsidieerd krijgen, maar alleen als de basisregistratie in orde was. Uit een conceptevaluatie van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud blijkt dat, uitgaande van de raming van de achterstanden bij het begin van het Deltaplan, de registratie- en conserveringsachterstanden bij de voormalige rijksmusea volledig zijn weggewerkt. Wordt uitgegaan van de bijgestelde, hogere achterstandramingen van 1995, dan resteert anno 2000 nog een kleine registratie-achterstand en een conserveringsachterstand van 36%, aldus het evaluatierapport. Het rapport «Beheer Rijkscollectie 1994–1999» van de Inspectie Cultuurbezit van het Ministerie van OCenW komt tot iets positievere conclusies, namelijk dat de collecties van de verzelfstandigde rijksmusea voor een groot deel goed geregistreerd en geconserveerd zijn.

De Rekenkamer heeft, als vervolg op eerdere onderzoeken naar het beheer en het behoud van het Nederlandse culturele erfgoed in eigendom van het rijk, opnieuw bij een aantal instellingen onderzocht hoe de stand van zaken op dit punt is. Omdat in het Deltaplan het accent op rijksmusea lag, heeft zij voor dit deel van haar onderzoek zeven niet-rijksmusea geselecteerd en twee voormalige rijksmusea.

Het tweede deel van het onderzoek betrof het toezicht op het beheer en behoud van de rijkscollecties. De verantwoordelijkheid voor de rijkscollecties ligt bij vier verschillende ministers: die van OCenW, Defensie, Financiën en LNV. De Rekenkamer heeft onderzocht hoe deze vier ministers het toezicht hebben geregeld.

Uit het onderzoek blijkt dat de situatie van de rijkscollecties bij niet-rijksmusea slechter is dan die bij rijksmusea. Bij vijf van deze zeven niet-rijksmusea waren er grote achterstanden in de registratie van de collecties. Dat is ernstig: wanneer de registratie niet compleet is, kan niet gecontroleerd worden of alle objecten nog aanwezig zijn. Daarnaast bleek dat in veel gevallen de juiste standplaats in de registratie ontbrak, waardoor het gevaar bestaat dat de objecten niet meer terug te vinden zijn. In het algemeen was er te weinig geld en menskracht bij deze instellingen om de achterstanden snel in te lopen. Bij vier van de zeven onderzochte instellingen was er veel aan te merken op de bewaaromstandigheden: de gebouwen waren vaak niet geschikt als museum en ook de klimatologische omstandigheden lieten te wensen over. Niettemin was de conditie van de objecten over het algemeen redelijk.

Bij de twee onderzochte voormalige rijksmusea was de situatie rooskleuriger: bij beide was de registratie van de onderzochte deelcollectie nagenoeg in orde, bij één van de twee musea geldt hetzelfde voor de staat van onderhoud van de objecten, maar bij het andere museum was een deel van de objecten (ongeveer eenderde) beschadigd of incompleet.

Van de vier verantwoordelijke ministeries was het Ministerie van OCenW het enige dat specifiek toezicht op het beheer en behoud van de collecties heeft geregeld. De ministeries van Financiën, LNV en Defensie krijgen weliswaar in het kader van het financiële toezicht ook beleids- en

beheersinformatie van de instellingen, maar zij gebruiken deze informatie niet om de stand van zaken in het beheer en behoud van de collecties te monitoren.

Bij het Ministerie van OCenW is sinds de verzelfstandiging van de rijksmusea vanaf 1993 een inspectie belast met het toezicht op het beheer van de collecties in deze musea, vanaf 1996 onder de naam Inspectie Cultuurbezit. Deze inspectie doet geen inspecties bij de niet-rijksmusea die onder OCenW vallen, noch bij de instellingen die onder de verantwoordelijkheid van de drie andere ministeries vallen. De Inspectie Cultuurbezit pleit er in haar rapport «Beheer Rijkscollectie 1994–1999» voor om voor alle rijkscollecties éénzelfde regime te voeren. Er is op dit moment een nieuwe regeling in voorbereiding voor het toezicht op een deel van het cultureel erfgoed in bezit van het rijk. De staatssecretaris van OCenW heeft laten weten dat de collecties van instellingen die onder andere departementen ressorteren hierbij een punt van aandacht zullen zijn.

De inspectiemethoden van de Inspectie Cultuurbezit zijn ontwikkeld in samenspraak met de rijksmusea. Jaarlijks is bij elk museum een aantal deelcollecties geïnspecteerd, met de bedoeling om na een aantal jaren een oordeel over de hele collectie te geven. Deze oordelen zijn gebundeld tot een totaaloordeel over alle 26 rijksmusea in het rapport «Beheer Rijkscollectie 1994–1999». De Rekenkamer merkt op dat de steekproeven van de Inspectie vaak te klein zijn om harde conclusies over de stand van zaken in het beheer en behoud van de deelcollecties te kunnen trekken. Dit doet dus ook af aan de onderbouwing van de totaalconclusies die de Inspectie Cultuurbezit trekt. Volgens de Inspectie onthoudt zij zich bewust van harde conclusies, omdat haar toezicht een preventief, adviserend en beleidsondersteunend karakter heeft. De Rekenkamer kan zich voorstellen dat deze wijze van inspecteren in de afgelopen periode, een aanloopfase immers, haar nut heeft bewezen, maar vindt dat het nu tijd wordt om de methode aan te scherpen en de lat wat hoger te leggen. Er is behoefte aan betrouwbare informatie over de toestand van de rijkscollecties en die kan de Inspectie met haar huidige inspectiemethodiek niet leveren. De Inspectie is van plan haar methodiek aan te passen na de evaluatie van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud.

De Rekenkamer komt op grond van haar onderzoek tot de volgende aanbevelingen:

- de staatssecretaris van OCenW zou de Inspectie Cultuurbezit moeten opdragen om alle instellingen met rijkscollecties waarvoor hij verantwoordelijk is in haar inspectieprogramma op te nemen;
- de staatssecretaris van OCenW zou het initiatief moeten nemen om met de ministers van Financiën, Defensie en LNV te komen tot een gelijk toezicht op alle rijkscollecties;
- de vier verantwoordelijke ministers zouden een plan van aanpak moeten maken om de nu nog resterende registratie- en conserveringsachterstanden weg te werken;
- de Inspectie Cultuurbezit zou vaart moeten zetten achter haar voornemen om haar inspectiemethodiek aan te scherpen, zodat zij in de komende jaren periodiek een onderbouwd totaaloordeel over de stand van zaken bij de rijkscollecties kan geven. Alleen dan kunnen problemen op tijd worden gesignaleerd en kan worden voorkomen dat er opnieuw achterstanden ontstaan.

De bewindslieden van OCenW, Defensie, Financiën en LNV hebben in oktober 2000 op het rapport gereageerd. Zij hebben voor het overgrote deel de aanbevelingen van de Rekenkamer overgenomen. De staatssecre-

taris van OCenW heeft toegezegd vanuit zijn generale verantwoordelijkheid voor het museale erfgoed in overleg te zullen treden met zijn collega's.

De Rekenkamer is ingenomen met de toezeggingen van de bewindslieden.

1 INLEIDING

1.1 Voorgeschiedenis

In 1988 publiceerde de Algemene Rekenkamer het rapport «Rijksmusea» (Tweede Kamer, vergaderjaar 1988–1989, 20 697, nrs. 1–2). Hieruit bleek dat het behoud van museale collecties werd bedreigd door onvoldoende registratie, grote achterstanden in conservering en restauratie, gebreken in de huisvesting en onvoldoende voorzieningen voor conservering. De kwaliteit van bewaking en beveiliging was bij een aantal musea zorgwekkend.

Het rapport vormde voor de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) mede de aanleiding tot het opstellen van het «Deltaplan voor het cultuurbehoud» om de gesignaleerde achterstanden in te lopen. Dit plan trad in 1990 in werking. In het Deltaplan werden de museale instellingen verdeeld in «rijksmusea» en «niet-rijksmusea». Bij het inhalen van de achterstanden lag de nadruk op de «rijksmusea». De projecten van de rijksmusea op het terrein van registratie en conservering werden voor honderd procent uit het Deltaplan gefinancierd. De «niet-rijksmusea» konden maximaal 40% van de kosten voor een behoudsproject gesubsidieerd krijgen, maar alleen als de basisregistratie in orde was.

Enkele jaren na het rapport van 1988 onderzocht de Rekenkamer of er inzicht was in de omvang en de aanpak van achterstanden bij onder andere de musea (Rekenkamerrapport «Cultuurbehoud», Tweede Kamer, vergaderjaar 1993–1994, 23 475, nrs.1–2). Uit dit onderzoek bleek dat er nog steeds aanzienlijke achterstanden waren in registratie, conservering en restauratie. De minister van WVC nam de aanbevelingen van Rekenkamer om toetsbare doelstellingen vast te stellen en een planmatige aanpak te bevorderen over, maar zegde geen concrete maatregelen toe.

In 1995 verlengde de staatssecretaris van OCenW (het beleidsveld «cultuur») was inmiddels overgegaan van het Ministerie van WVC naar dat van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW)) de looptijd van het Deltaplan tot en met 2000. Inmiddels is het Deltaplan bijna beëindigd en is er in opdracht van het Ministerie van OCenW een evaluatie van dit plan verricht, die in het najaar van 2000 naar de Tweede Kamer zal worden gezonden.

1.2 Het onderzoek

De Rekenkamer heeft van medio 1999 tot medio 2000 een onderzoek ingesteld naar de museale collecties van het Rijk. Dit onderzoek viel in twee delen uiteen:

- de verantwoordelijkheid voor de rijkscollecties ligt bij vier verschillende ministers: die van OCenW, Defensie, Financiën en LNV. De Rekenkamer heeft onderzocht hoe deze vier ministers het toezicht op het beheer en behoud van de rijkscollecties hebben geregeld. Een overzicht van de instellingen die rijkscollecties beheren is te vinden in bijlage 1;
- omdat in het Deltaplan voor het Cultuurbehoud het accent op rijksmusea¹ lag, heeft de Rekenkamer bij zeven niet-rijksmusea de stand van zaken in het beheer en behoud van de hele rijkscollectie onderzocht. Beheer en behoud werden beoordeeld aan de hand van twee aspecten, respectievelijk registratie en conservering. Bij twee voormalige rijksmusea is één deelcollectie op deze twee punten beoordeeld.

¹ Alle rijksmusea zijn inmiddels verzelfstandigd. Korthedshalve gebruikt de Rekenkamer voor deze verzelfstandigde instellingen in dit rapport de term «rijksmusea».

Het onderzoek bestond uit literatuurstudie, gesprekken met departementale toezichthouders, de Inspectie Cultuurbezit en vertegenwoordigers van het museale, en bestudering van ambtelijke dossiers, controlebezoeken en steekproefonderzoeken. De gehanteerde normen sluiten aan bij de Rekenkamernormatiek voor toezicht zoals die werd gehanteerd in recente onderzoeken naar de toezicht- en inspectiefunctie bij de rijksoverheid (IGZ, Keuringen, Douane, Rijksconsulenten²).

De zeven onderzochte niet-rijksmusea waren het Nederlands Instituut voor Scheeps- en Onderwaterarcheologie (NISA), het Nederlands Architectuurinstituut, het Militair Luchtvaartmuseum, het Marinemuseum, museum Bronbeek, kasteel Groeneveld en het Muntmuseum). De twee onderzochte voormalige rijksmusea waren Paleis Het Loo en het Scheepvaartmuseum. Per ministerie is één instelling geselecteerd voor nader onderzoek naar de kwaliteit van de registratie en de conservering op basis van steekproeven. Dit waren: het Muntmuseum (Financiën), het kasteel Groeneveld (LNV), het Museum Bronbeek (Defensie) en het NISA (OCenW).

Om de staat van onderhoud te beoordelen is bij de zeven niet-rijksmusea een steekproef uit de hele rijkscollectie beoordeeld. Bij de twee rijksmusea werd hiervoor een steekproef uit één deelcollectie getrokken.

Om de kwaliteit van de registratie te kunnen beoordelen werden twee steekproeven uit de hele rijkscollectie (niet-rijksmusea), dan wel één deelcollectie (rijksmusea) genomen. Het ging om een administratieve steekproef, om na te gaan of objecten volledig beschreven waren en op de plaats te vinden waren waar zij volgens de registratie zouden moeten zijn, en een objectgebonden steekproef, om na te gaan of objecten een inventarisnummer hadden en of onder dit nummer in de registratie de juiste beschrijving werd gegeven. De steekproefaantallen zijn zo gekozen dat een uitspraak over de hele collectie kan worden gedaan met een betrouwbaarheidspercentage van 95% en een maximale onnauwkeurigheid van 12%.

² Inspectie voor de Gezondheidszorg, Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 395, nrs. 1–2, Toezicht op keuringen in Nederland, Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 400, nrs. 1–2, Douane en Douanita, Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 451, nrs. 1–2, Uitvoering toezicht gemeentelijke sociale zekerheid, Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 616, nrs. 1–2.

2 TOEZICHT OP BEHEER EN BEHOUD RIJKSCOLLECTIES

2.1 Inleiding

Het Deltaplan voor het Cultuurbehoud had betrekking op het Nederlandse culturele erfgoed. Hieronder vallen monumenten en archeologische vindplaatsen (onroerend), maar ook archieven, wetenschappelijke collecties en kunstvoorwerpen – veelal in musea (roerend). Cultureel erfgoed kan in eigendom zijn van stichtingen, verenigingen, particulieren of de overheid. Het deel van het cultureel erfgoed dat in eigendom van de rijksoverheid is wordt «de Rijkscollectie» genoemd.

Een groot deel van de Rijkscollectie bevindt zich in de verzelfstandigde rijksmusea, die onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van OCW vallen, maar een deel bevindt zich in niet-rijksmusea, die onder de verantwoordelijkheid van de ministeries van OCenW, Financiën, Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en Defensie vallen.

De Rekenkamer gaat ervan uit dat de verantwoordelijkheid van deze vier ministers voor hun delen van de rijkscollectie met zich meebrengt dat zij ervoor zorgen dat periodiek wordt bezien wat de feitelijke stand van zaken rond beheer en behoud is en dat maatregelen worden genomen als sprake is van gebreken.

2.2 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

2.2.1 Organisatie toezicht

Bij het Ministerie van OCenW is na de verzelfstandiging van de rijksmusea vanaf 1993 een inspectie belast met het toezicht op het beheer van de collecties van deze musea. Sinds 1997 maakt deze inspectie als Inspectie Cultuurbezit deel uit van de portefeuille van het Directoraat-Generaal Cultuur en Arbeidsvoorwaarden. Met de directie Cultureel Erfgoed voert zij overleg over de toezichtstaak en andere taken. Het toezicht is als volgt opgezet:

De Inspectie Cultuurbezit brengt via de directie Cultureel Erfgoed rapporten uit aan de staatssecretaris van OCenW. Deze rapporten vormen slechts een deel van de informatie die de staatssecretaris via de directie Cultureel Erfgoed over de rijksmusea ontvangt. Voor hun bekostiging moeten de rijksmusea een beleidsplan en een meerjarenbegroting indienen. Hierin moet een koppeling worden gemaakt tussen beleid en financiën. Met de instellingen worden afspraken gemaakt over resultaten die zij geacht worden te behalen met de ter beschikking gestelde middelen, onder meer over bewaking en beveiliging, collectievorming en collectiebeheer, en conservering en restauratie. De rapporten van de Inspectie Cultuurbezit kunnen worden betrokken bij de jaargesprekken die de directie Cultureel Erfgoed met de rijksmusea over deze afspraken voert. Mocht een museale instelling in gebreke blijven dan zijn mogelijke sancties het weghalen van collecties onder het beheer van een museum of het stopzetten van de subsidie. De staatssecretaris heeft deze echter nog nooit opgelegd.

2.2.2 Toezichtstaak Inspectie Cultuurbezit

De Inspectie Cultuurbezit houdt namens de minister van OCenW toezicht op de verzelfstandigde rijksmusea, het Instituut Collectie Nederland (ICN) en de Rijksakademie van Beeldende Kunsten. Hoewel het Nederlands Architectuurinstituut (NAi) en het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterArcheologie (NISA) ook onder de verantwoordelijkheid van

OCenW vallen, verricht de Inspectie Cultuurbezit bij die instellingen geen inspecties. Ook bij de instellingen van andere ministeries verricht zij geen inspecties. Zij zou dat overigens alleen kunnen doen op verzoek van deze ministeries en na overleg met DCE en toestemming van de DGCA.

2.2.3 Inspectiemethode

De inspectiemethoden van de Inspectie Cultuurbezit zijn ontwikkeld in samenspraak met de musea. De methode van inspecteren is in 1997 vastgelegd in het rapport «De Inspectietaak in de praktijk» en is na 1997 niet wezenlijk veranderd. De inspectie houdt in:

- het opstellen van een basisbeschrijving waarin de aard van het museum en de collectie, en de stand van zaken op het gebied van de registratie, de conservering en het risicobeheer beschreven staan;
- een jaarlijks inspectierapport over de stand van zaken op het gebied van registratie, conservering en risicobeheer bij een deel van de rijkscollecties op basis van steekproeven. Voor de steekproeven is in overleg met externe deskundigen een methodiek ontwikkeld, op basis waarvan na vier jaar een volledig en representatief beeld gegeven kon worden van de staat van de registratie en de conservering van de hele collectie van een instelling;
- een bijstelling van de basisbeschrijving na vier jaar aan de hand van de inspectierapporten over de deelcollecties;
- facetrapportages met een overzicht van bepaalde facetten van registratie, conservering of risicobeheer.³

2.2.4 Kanttekeningen Rekenkamer

Taakomschrijving

De Rekenkamer merkt op dat de taakomschrijving van de Inspectie Cultuurbezit ruimte biedt om de inspectie van instellingen van andere ministeries in het inspectieprogramma op te nemen. Daarin staat onder andere: «...en het houden van toezicht op het beheer van de rijkscollecties die onder de zorg van ministeries of bepaalde andere overheidsinstellingen berusten». Hieruit kan worden opgemaakt dat de Inspectie Cultuurbezit niet alleen bij verzelfstandigde rijksmusea, maar ook bij andere instellingen met een rijkscollectie toezicht dient te houden. Volgens de Inspectie Cultuurbezit wordt hiermee echter bedoeld op het toezicht op 's Rijks verspreide kunstvoorwerpen, dat zijn objecten van culturele waarde die zijn ondergebracht in rijksgebouwen of zijn uitgeleend aan openbare instellingen. Deze worden beheerd door het Instituut Collectie Nederland, waarop de Inspectie Cultuurbezit toezicht houdt. Dit toezicht is apart geregeld in een Koninklijk Besluit.

De Inspectie Cultuurbezit ziet zelf nadelen aan het feit dat zij slechts een deel van de instellingen die een rijkscollectie beheren inspecteert. Recent nog in haar rapport «Beheer Rijkscollectie 1994–1999» (2000) wijst de Inspectie erop, dat hierdoor een verschil ontstaat in de wijze waarop verantwoording wordt afgelegd over het behoud van ons cultureel erfgoed, niet alleen tussen de verschillende departementen, maar zelfs binnen het eigen departement van OCenW. Zij pleit ervoor om voor alle rijkscollecties éénzelfde regime te voeren. Dit rapport is in juni 2000 naar de Tweede Kamer gezonden. In de begeleidende brief merkt de staatssecretaris op dat de collecties van instellingen die onder andere departementen ressorteren een punt van aandacht vormen bij de voorbereiding van een regeling die het huidige Koninklijk Besluit over het toezicht op 's Rijks verspreide kunstvoorwerpen zal vervangen.

³ De ICB heeft een rapport over het risicobeheer opgesteld dat inmiddels met een begeleidende brief van de staatssecretaris naar de Tweede Kamer is gestuurd.

Inspectiemethode

De Rekenkamer merkt op dat de steekproeven van de Inspectie Cultuurbezit vaak te klein zijn om de uitkomsten van de steekproeven te kunnen betrekken op de stand van de collecties. De Inspectie Cultuurbezit is zich hiervan bewust en verklaart dit voor een deel uit het feit dat veel registraties nog niet voldoende op orde waren om grotere steekproeven te kunnen trekken en voor een deel uit het bedoelde karakter van de inspecties: deze hebben tot nu toe in dienst gestaan van preventie, advisering en beleidsondersteuning. Niettemin wordt in de inspectierapporten wel de indruk gewekt dat het hier om statistisch verantwoorde uitspraken gaat. De percentages die de Inspectie Cultuurbezit in haar conclusies geeft, betreffen echter niet de hele deelcollectie waaruit de steekproef is getrokken, maar zijn percentages van de getrokken steekproef. Dit is misleidend: een statistisch verantwoorde uitspraak op basis van de steekproef zou op andere percentages uitkomen. Het lijkt daardoor alsof er een harde conclusie over de staat van de onderzochte deelcollectie wordt gegeven, terwijl het in werkelijkheid slechts om een indruk van de deelcollectie gaat. De Rekenkamer vindt het, nu de registraties grotendeels op orde zijn, tijd worden om het accent te verleggen naar het trekken van harde conclusies. De Inspectie is van plan na de evaluatie van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud haar methodiek aan te passen.

2.3 Ministerie van Defensie

Onder het Ministerie van Defensie vallen het Militair Luchtvaartmuseum, het Marinemuseum en het Museum Bronbeek. Vanaf begin 2000 kent dit ministerie geen instelling die namens de minister onafhankelijk inhoudelijk toezicht houdt op het beheer en behoud van de collecties in deze drie musea. Tot eind 1999 was dit een taak van de Traditiecommissie Krijgsmacht (TCK).

2.4 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Onder het Ministerie van LNV ressorteert één museale instelling waar zich cultureel erfgoed in rijkseigendom bevindt, te weten het Kasteel Groeneveld. Het ministerie laat geen inhoudelijk toezicht uitoefenen op het behoud en beheer van de collectie.

2.5 Ministerie van Financiën

Het Ministerie van Financiën heeft met de Stichting het Nederlands Muntmuseum een beheersovereenkomst, waarin afspraken zijn gemaakt over het behoud en beheer van de collectie. Het museum moet jaarlijks een beheersrapport over het financiële en materiële beheer van de collectie en een beheersplan voor twee jaar opstellen. Het beheersrapport moet worden goedgekeurd door het ministerie. Als wanbeheer blijkt kan het ministerie de betalingen aan het museum stopzetten of de beheersovereenkomst ontbinden. De overeenkomst maakt het mogelijk dat de minister een inspecteur aanwijst om toezicht op het beheer te houden. Daarvan is echter afgezien, vanwege de kleinschaligheid van het museum. Het toezicht dat door het ministerie wordt uitgeoefend, beperkt zich dus tot het beoordelen van informatie die het museum verstrekt. Volgens het ministerie is er toezicht op het beheer van het museum via de vertegenwoordiger in het bestuur.

2.6 Conclusies

Van de vier ministeries die verantwoordelijkheid dragen voor rijkscollecties heeft alleen het Ministerie van OCenW naast het financiële toezicht het toezicht op het beheer en behoud van de rijkscollecties in rijksmusea geregeld door dit op te dragen aan de Inspectie Cultuurbezit. Dit betekent dat er geen toezicht is op het beheer en behoud van rijkscollecties bij niet-rijksmusea. Hiervan ressorteren er twee onder het Ministerie van OCenW zelf en vijf onder de ministeries van Financiën, Defensie en LNV. De niet-rijksmusea verantwoorden zich in het kader van het financieel toezicht onder andere ook over beheer en beleid, maar de ministeries gebruiken deze informatie niet om de stand van zaken in het beheer en behoud van de collecties te monitoren en weten dus niet of het cultureel erfgoed waarvoor zij verantwoordelijkheid dragen goed geregistreerd, bewaard en onderhouden wordt.

De Inspectie Cultuurbezit heeft de staatssecretaris van OCenW op het verschil in toezicht gewezen en op de gevolgen ervan. Uit een brief van de staatssecretaris van juni 2000 aan de Tweede Kamer valt op te maken dat hij de rijkscollecties van andere overheden zal betrekken bij de nieuwe regeling voor het toezicht op het cultureel erfgoed in bezit van het rijk. De Rekenkamer merkt op dat de steekproefmethodiek van de Inspectie Cultuurbezit niet voldoende onderbouwing biedt voor een oordeel over het beheer en behoud van de onderzochte deelcollecties en dus ook niet voor totaaloordeelen over de hele collecties en over de stand van zaken bij alle 26 rijksmusea. Dat betekent dat de Inspectie Cultuurbezit op basis van haar huidige methodiek geen juist en volledig beeld van het beheer en de toestand van de rijkscollecties kan geven. De Inspectie Cultuurbezit is van plan de komende tijd, ook op basis van de evaluatie van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud, haar methodiek aan te scherpen.

3 STAND VAN ZAKEN VERZELFSTANDIGDE RIJKSMUSEA

3.1 Inleiding

De Inspectie Cultuurbezit heeft op basis van haar inspecties bij 26 rijksmusea het rapport «Beheer rijkscollectie 1994–1999» opgesteld, dat in juni 2000 naar de Tweede Kamer is gezonden. Het ministerie van OCenW heeft het proces en de resultaten van het Deltaplan voor het Cultuurbeleid laten evalueren. De rapportage van de evaluatie van het Deltaplan zal waarschijnlijk in het najaar van 2000 naar de Tweede Kamer gestuurd worden. De Rekenkamer heeft voor haar onderzoek gebruik gemaakt van het (voorlopig) laatste concept van het evaluatierapport dat verscheen in juni 2000. Het evaluatierapport over het Deltaplan doet geen uitspraken over het wegwerken van de conserveringsachterstand bij niet-rijksmusea, omdat de meting van de conserveringsachterstand niet betrouwbaar wordt geacht. Over de mate waarin er beheersbare werkvoorraden zijn, kan evenmin een uitspraak worden gedaan.

De Rekenkamer heeft ten slotte eigen onderzoek gedaan naar de stand van zaken in het beheer en behoud van de één deelcollectie bij twee rijksmusea, namelijk Paleis Het Loo en het Scheepvaartmuseum.

3.2 Rapport Beheer Rijkscollectie 1994–1999

Uit het rapport blijkt dat de inspanningen die de musea hebben geleverd in de looptijd van het Deltaplan ertoe geleid hebben dat de collecties van de verzelfstandigde rijksmusea voor een groot deel goed geregistreerd en geconserveerd zijn. Maar er zijn nog wel minpunten te melden:

- bij een aantal musea zal na het beëindigen van het Deltaplan in 2000 de registratie nog niet volledig op orde zijn;
- bij negen van de 26 musea was de automatisering van de registratie nog niet voltooid. Bovendien was in de meeste musea de geschreven inventaris zonder inhoudelijke controle naar een geautomatiseerd bestand overgezet. Fouten die er al in zaten, zijn er dus niet uitgehaald;
- bij veel musea was er een teruggang in het schoonmaken van de depots.

Dit betekent volgens het rapport dat voor sommige instellingen ook na afloop van het Deltaplan extra ondersteuning voor registratie en conservering onvermijdelijk is.

Het rapport voegt hieraan toe dat er voor gezorgd moet worden dat na afloop van het Deltaplan de behaalde vooruitgang in registratie en conservering door de verschuiving van de aandacht naar presentatie en het verhogen van het bezoekersaantal niet snel weer verloren gaat. In een begeleidende brief bij het rapport geeft de staatssecretaris aan dat dit voor hem een punt van aandacht zal zijn tijdens de jaarlijkse monitoring van de verzelfstandigde rijksmuseale instellingen.⁴

3.3 Concept-evaluatie Deltaplan voor het Cultuurbehoud

Van 1991 tot en met 2000 hebben de inmiddels verzelfstandigde rijksmusea f 216,5 miljoen ontvangen in het kader van het Deltaplan: f 88,6 miljoen voor het wegwerken van registratie- en conserveringsachterstanden en f 127,9 miljoen voor bouwkundige en klimaattechnische voorzieningen.

Uit het concept-evaluatierapport Deltaplan blijkt dat de doelstelling van het Deltaplan gedurende de looptijd verschoven is van «het wegwerken van achterstanden in beheer en behoud» naar «het bereiken van

⁴ Brief van de staatssecretaris van OCenW aan de Tweede Kamer d.d. 29 juni 2000, kenmerk DCE/00/21 866.

beheersbare werkvoorraden», zonder dat duidelijk werd wat hieronder moet worden verstaan.

Het rapport concludeert dat bij alle voormalige rijksmusea de achterstanden zijn ingelopen, uitgaande van de raming van de achterstand bij het begin van de Deltaplanperiode. Wordt uitgegaan van de herziene raming van de achterstanden die in 1995 is opgesteld, dan is er wat betreft de registratie een achterstand van 9 procent en wat betreft de conservering een achterstand van 36 procent. Voor wat betreft de registratie zal eind 2000 bij 16 rijksmusea sprake zijn van beheersbare werkvoorraden en bij 6 nog niet.

De geschatte conserveringsachterstand bij de voormalige rijksmusea is ondanks alle verbeteringsacties dus nog behoorlijk hoog (36 procent). Deze conclusie is in lijn met een conclusie uit de eindrapportage van de Projectgroep Conservering van het Ministerie van OCenW (juni 1999), waarin het resterende conserveringsprobleem voor de hele rijkscollectie (dus ook monumenten, archeologische vindplaatsen, archieven en wetenschappelijke collecties) op f 2,5 miljard wordt geschat en wordt aanbevolen een actieplan erfgoedbehoud voor te bereiden als politieke erfenis van de staatssecretaris voor de volgende kabinetsperiode. Of het ministerie deze schatting overneemt is vooralsnog onduidelijk.

3.4 Paleis Het Loo en Scheepvaartmuseum

Bij Paleis Het Loo was de registratie van de onderzochte deelcollectie (meubelen) nagenoeg in orde. Afbeeldingen of foto's waren echter nauwelijks aanwezig.

De conditie van een gedeelte (tussen de 29 en de 51 procent) van de deelcollectie vertoonde gebreken. Het ging hierbij om kleine en grote beschadigingen of het incompleet zijn van de objecten.

Ook de registratie van de onderzochte deelcollectie (handschriften) bij het Scheepvaartmuseum was nagenoeg in orde. Alleen de registratie van handschriften die uit losse onderdelen bestaan bleek niet volledig te zijn, waardoor het moeilijk te achterhalen is bij welk handschrift een losgeraakt onderdeel thuishoort en het omgekeerd niet is na te gaan of een onderdeel van het handschrift ontbreekt.

De conditie van 30 handschriften was niet optimaal. Verder was de conservering van de (vaak zeer oude) handschriften gegeven de omstandigheden (oud gebouw, zwakke klimaatbeheersing) goed.

3.5 Conclusies

Bij de twee onderzochte rijksmusea was de registratie van de twee onderzochte deelcollecties in orde. Van deze twee had één ook geen conserveringsachterstanden, bij de andere was ongeveer een derde deel van de collectie beschadigd of incompleet. Deze conclusies zijn in lijn met de conclusies uit het rapport van de Inspectie Cultuurbezit «Beheer rijkscollectie 1994–1999» en het concept-evaluatierapport Deltaplan voor het Cultuurbehoud.

Uit het rapport «Beheer rijkscollectie 1994–1999» blijkt dat de inspanningen die de musea hebben geleverd in de looptijd van het Deltaplan ertoe geleid hebben dat de collecties van de verzelfstandigde rijksmusea voor een groot deel goed geregistreerd en geconserveerd zijn. Maar voor sommige instellingen zal ook na afloop van het Deltaplan extra ondersteuning voor registratie en conservering onvermijdelijk zijn. Het concept-evaluatierapport Deltaplan komt, uitgaande van de bijgestelde,

hogere achterstandramingen uit 1995, uit op een kleine overblijvende registratie-achterstand van 9 procent en een behoorlijk grote conserveringsachterstand bij de voormalige rijksmusea (36 procent). Wanneer als uitgangspunt de raming van de achterstanden bij het begin van het Deltaplan wordt genomen, zijn de registratie- en conserveringsachterstanden bij de voormalige rijksmusea volledig weggewerkt.

De Rekenkamer plaatst overigens kanttekeningen bij de stelligheid van de uitspraken in beide rapporten.

De uitspraken in het rapport «Beheer rijkscollectie 1994–1999» zijn gebaseerd op de inspecties bij de musea, en dus in veel gevallen op steekproeven die niet groot genoeg zijn om een uitspraak over de hele collectie te onderbouwen (zie ook punt 2.2.4). Dit doet volgens de Rekenkamer afbreuk aan de waarde van dit rapport als beleidsdocument. Het concept-evaluatierapport Deltaplan is gebaseerd op enquêtes en interviews, niet op onderzoek ter plaatse bij de musea. Dit vermindert de waarde van de conclusies in het rapport.

4 STAND VAN ZAKEN NIET-RIJKSMUSEA

4.1 Inleiding

Voor de beoordeling van beheer en behoud van rijkscollecties van de niet-rijksmusea heeft de Rekenkamer aangesloten bij de methode van de Inspectie Cultuurbezit, zij het dat zij aanmerkelijk grotere steekproeven heeft genomen om harde conclusies te kunnen trekken. Overigens bleek de registratie bij drie musea (Muntmuseum, Bronbeek en Kasteel Groeneveld) slechts toereikend voor een beperkte toepassing van de gekozen onderzoeksmethode. Bij het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterArcheologie moest het onderzoek beperkt blijven tot het toegankelijke deel van de collectie: het grootste deel van de collectie was nog ingepakt, hoewel de verhuizing van het NISA ten tijde van het onderzoek inmiddels alweer anderhalf jaar geleden had plaatsgevonden.

4.2 Stand van zaken registratie

Bij vijf van de zeven onderzochte instellingen bleken er nog ernstige achterstanden en tekortkomingen in de registratie van de objecten te zijn.

Bij *Museum Bronbeek* was een groot deel van de objecten nog niet in de geautomatiseerde registratie opgenomen; een deel van de collectie (in het ongunstigste geval een kwart) was in het geheel niet geregistreerd. Van de wel in de registratie opgenomen objecten is slechts voor een klein deel de standplaats vermeld. Ook ontbreekt vaak een foto van het object en vermelding van de juridische status, datering, materiaal en afmetingen. Een groot deel van de collectie van het *Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterArcheologie* was niet in de geautomatiseerde registratie opgenomen. Van de objecten die wel geregistreerd waren, was voor het grootste deel nog de oude standplaats van voor de verhuizing vermeld.

Bij *het Militair Luchtvaartmuseum* was 60 procent van de objecten niet geregistreerd. Bij gelijkblijvend budget en gelijkblijvende menskracht kost het nog minstens enige jaren om de registratie compleet te maken.

Kasteel Groeneveld heeft het overgrote deel van de objecten geregistreerd, maar toch is de situatie verre van ideaal. Doordat er de standplaatsen van de objecten maar zeer globaal zijn aangegeven en doordat wijzigingen niet worden doorgevoerd is het erg moeilijk om objecten terug te vinden. De in de registratie opgenomen gegevens zijn mager, met name voor de xylotheek. De geautomatiseerde registratie van de bosbouwwerktuigen is op dit punt beter, maar nog niet volledig.

Het Nederlands Muntmuseum heeft ongeveer 10 procent van zijn collectie in geautomatiseerde bestanden geregistreerd. Op penningen en de munten kan geen inventarisnummer worden aangebracht zonder ze te beschadigen. Het is daardoor moeilijk om de objecten te identificeren zonder kennis van de collectie. Dit maakt het inlopen van achterstanden niet eenvoudig.

Twee gunstige uitzonderingen vormen het Nederlands Architectuurinstituut en het Marinemuseum.

Bij het Nederlands Architectuurinstituut is de collectie gedeeltelijk in een geautomatiseerd collectiebeheersysteem opgenomen, te weten de bibliotheekcatalogus en de depotadministratie. De overige registratie wordt met tekstdocumenten gedaan; van deze administraties worden regelmatig backups gemaakt die in de kluizen buiten de collectieruimten worden opgeslagen. Per archief is de juridische status, de naam van de

architect en het project, het soort en het formaat van de documenten en de naam van de archiefvormer geregistreerd.

Bij het Marinemuseum zijn er grote registratieachterstanden bij twee collecties die recent aan het museum zijn toegevoegd. De kerncollectie is echter bijna helemaal geregistreerd in inventarislijsten. Ongeveer 60 procent van de objecten is ook in een geautomatiseerd bestand opgenomen. Per object wordt onder meer het inventarisnummer, de juridische status, de titel, de afmetingen en de standplaats geregistreerd. Er is een begin gemaakt met de digitale beeldregistratie van de collectie.

4.3 Stand van zaken conservering

Bij vier van de zeven onderzochte instellingen was er veel aan te merken op de bewaaromstandigheden.

Dit waren museum Bronbeek, het Militair Luchtvaartmuseum, Kasteel Groeneveld en het Nederlands Architectuurinstituut.

Bij *Museum Bronbeek* waren de objecten buiten de vitrines niet voldoende beschermd. In een depot waar een belangrijk deel van de collectie is opgeslagen, bleek de relatieve luchtvochtigheid duidelijk te laag. In de huisvesting van het *Militair Luchtvaartmuseum* is niet overal klimaatbeheersing mogelijk. Alleen voor de meest kwetsbare collecties zijn vochtbeperkende maatregelen genomen. De objecten zijn voldoende beschermd tegen licht. Het depot op de vliegbasis is zeer vol. Bij *Kasteel Groeneveld* is geen klimaatbeheersing aanwezig of deze functioneert niet en de depots zijn overvol, rommelig en vuil. Bij het *Nederlands Architectuurinstituut* worden de klimatologische omstandigheden geregeld gemeten. Het blijkt dat deze vaak afwijken van de constanten die voor de collecties nodig zijn.

De bewaaromstandigheden bij het *Marinemuseum* en het *Muntmuseum* waren redelijk tot goed.

Een oordeel over de bewaaromstandigheden bij het *NISA* is niet goed te geven, omdat het *NISA* na zijn verhuizing in 1998 de collectie nog maar zeer ten dele heeft uitgepakt. Het grootste deel van de collectie staat nog steeds ingepakt op pallets en was dus moeilijk bereikbaar. De bescherming van de bereikbare objecten was echter in orde. De bewaaromstandigheden in de nieuwe huisvesting zijn voldoende.

Slechte bewaaromstandigheden hebben in sommige gevallen een negatieve invloed op de conditie van de objecten in de collecties, maar niet altijd. Bij Museum Bronbeek bijvoorbeeld bleek ondanks de slechte bewaaromstandigheden driekwart van de objecten in de steekproef in vrijwel ongeschonden staat te verkeren. In de overige gevallen werden slechts kleine beschadigingen aangetroffen.

Het Nederlands Architectuurinstituut had last van schimmel in een deel van het archief. Bij Kasteel Groeneveld was de conditie van circa een kwart van de objecten in de steekproef matig tot slecht. Bij enkele objecten werd schimmel aangetroffen, andere objecten waren beschadigd of incompleet.

Bij het Muntmuseum waren de objecten in het algemeen in goede conditie, voldoende beschermd en goed bereikbaar. Ook de objecten in de kerncollectie van het Marinemuseum waren in goede staat. De twee recent toegevoegde deelcollecties moesten zowel voor wat betreft de conservering als voor wat betreft de registratie nog op orde gebracht worden.

4.4 Wegwerken achterstanden

De zeven onderzocht niet-rijksmusea hebben in het algemeen maar weinig profijt gehad van de Deltaplengelden. Alleen het NISA heeft met Deltaplengelden eenmalig de conservering van een klein aantal bijzondere objecten kunnen realiseren.

Bij de instellingen met achterstanden in registratie en/of conservering zag het er niet naar uit dat er voldoende mensen en middelen zouden zijn om hieraan op redelijke termijn iets te doen. Enkele voorbeelden:

Volgens het Muntmuseum kost het ongeveer vijf tot zes mensjaren om de gehele collectie in de geautomatiseerde registratie op te nemen.

Het Militair Luchtvaartmuseum vindt dat het niet alle benodigde kennis in huis heeft voor toereikend collectiebeheer. Bij Museum Bronbeek moet het opstellen van een gedetailleerd conserveringsplan wachten op het voltooiën van het wegwerken van de registratie-achterstanden.

Geen van de zeven instellingen heeft een conserveringsplan. Het Militair Luchtvaartmuseum en het Marinemuseum hebben zo'n plan wel in voorbereiding. Alleen het Nederlands Architectuurinstituut en het Militair Luchtvaartmuseum hebben vaste budgetten voor conservering, de overige instellingen begroten hun conserveringsbudget per jaar. Het Muntmuseum heeft geen geoordeeld budget voor conservering, maar is van plan om in de begroting voor 2001 een aparte post voor conservering op te voeren.

4.5 Conclusies

Rijkscollecties in niet-rijksmusea hebben veel minder profijt gehad van de Deltaplengelden dan de rijksmusea. Uit het onderzoek blijkt dat dit zich vertaalt naar een duidelijk slechtere situatie voor wat betreft beheer (registratie) en behoud (conservering) van deze collecties.

De registraties van vijf van de zeven onderzochte instellingen bleken flinke fouten en achterstanden te vertonen. Dat is ernstig omdat het de collecties kwetsbaar maakt voor diefstal en zoekraken. Bij vier van de zeven instellingen waren de klimatologische omstandigheden slecht. Ook zijn de gebouwen vaak niet geschikt als museum. De vereiste deskundigheden zijn niet altijd aanwezig. Een gunstige uitzondering vormde het Marinemuseum, zowel voor wat betreft de registratie van de kerncollectie als voor wat betreft de bewaaromstandigheden. Het Nederlands Architectuurinstituut viel op met zijn goede registratie en het Marinemuseum en het Muntmuseum hadden redelijk tot goede bewaaromstandigheden.

Voor sommige van de instellingen worden al maatregelen ter verbetering getroffen. Zo werkt het Museum Bronbeek met het ICN en de Rijksgebouwendienst samen aan het verbeteren van de bewaaromstandigheden. Het ministerie van LNV heeft in een reactie op de bevindingen van de Rekenkamer bij Kasteel Groeneveld het volgende toegezegd:

- er is opdracht gegeven om de xylotheek te ontdoen van mogelijk aanwezige insecten en schimmels. Vervolgens zal de collectie waar nodig worden gerestaureerd;
- het ICN is verzocht advies uit te brengen voor verbetering van de klimatologische bewaaromstandigheden van de xylotheek;
- de directeur Facilitaire Dienst zal voortaan jaarlijks verantwoording afleggen over het gevoerde behoud en beheer van de collectie;
- er zal voor de collectie bosbouwwerktuigen een museum worden gezocht dat vanuit haar doelstellingen de collectie kan en wil beheren;
- er zijn maatregelen getroffen om voor zover mogelijk de inventarisadministratie van de collecties op orde te brengen;

- een deskundige wordt gezocht die ten behoeve van het kasteel een adviserende functie kan vervullen bij het conserveren en beheren van de xylotheek.

Het Ministerie van Financiën verwacht dat nog dit jaar een besluit genomen zal worden over de oprichting van het Geld- en Bankmuseum, waarin ook het Muntmuseum zal opgaan. In dat kader zal de noodzakelijke inhaalslag zowel voor de registratie als voor de conservering op korte termijn gemaakt worden. Mocht de besluitvorming vertraging oplopen, dan zal dit de uitvoering hiervan, naar van ambtelijke zijde is meegedeeld, niet in de weg staan.

De andere instellingen met ernstige achterstanden beschikken over te weinig menskracht en middelen om deze achterstanden op een redelijke termijn in te halen.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Van de vier ministeries die verantwoordelijkheid dragen voor delen van de rijkscollectie (Financiën, LNV, Defensie en OCenW), heeft alleen het Ministerie van OCenW een Inspectie belast met het toezicht op het beheer en behoud van de collecties, de Inspectie Cultuurbezit. Deze Inspectie beperkt zich tot de inspectie van de verzelfstandigde rijksmusea; op de niet-rijksmusea van het Ministerie van OCenW en de instellingen van de drie andere ministeries houdt de Inspectie Cultuurbezit geen toezicht. Dit betekent dat de ministeries van Financiën, LNV en Defensie niet weten of het cultureel erfgoed waarvoor zij verantwoordelijkheid dragen goed geregistreerd, bewaard en onderhouden wordt. Zij krijgen weliswaar in het kader van het financiële toezicht ook beleids- en beheersinformatie van de instellingen, maar zij gebruiken deze informatie niet om de stand van zaken in het beheer en behoud van de collecties te monitoren.

De in 1990 bij het begin van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud geschatte achterstanden in registratie en conservering lijken na afsluiting van het Deltaplan ingelopen te zijn. Toch hebben veel rijksmusea nog steeds registratie- en conserveringsachterstanden. Het evaluatierapport over het Deltaplan voor het Cultuurbehoud spreekt van een conserveringsachterstand van 36 procent, en van een registratieachterstand van 9 procent, uitgaand van de achterstandsschattingen van 1995. De Inspectie Cultuurbezit geeft in haar rapport «Beheer Rijkscollectie 1994–1999» (juni 2000) een iets rooskleuriger beeld, namelijk dat de collecties van de verzelfstandigde rijksmusea voor een groot deel goed geregistreerd en geconserveerd zijn. Niettemin wijst de Inspectie Cultuurbezit op de vermoedelijke noodzaak om sommige instellingen ook na afloop van het Deltaplan extra ondersteuning voor registratie en conservering te geven. De conclusies uit het eigen Rekenkameronderzoek bij deelcollecties van twee rijksmusea zijn min of meer in lijn met deze twee rapporten: de registraties waren in orde, bij één van de twee deelcollecties waren er ook geen conserveringsachterstanden, bij de andere was ongeveer een derde deel van de collectie beschadigd of incompleet.

In het Deltaplan lag het accent op verbetering van de omstandigheden bij de rijksmusea. Van de zeven niet-rijksmusea die de Rekenkamer onderzocht, had slechts één enkele projecten uitgevoerd met Deltaplengelden. De beheers- en conserveringssituatie bij de niet-rijksmusea was dan ook beduidend minder goed dan bij de rijksmusea. Vijf van de zeven onderzochte niet-rijksmusea hadden flinke registratie- en conserveringsachterstanden en vier van de zeven ontoereikende gebouwen en bewaaromstandigheden. Bij instellingen met achterstanden waren in het algemeen te weinig mensen, deskundigheid en geld om deze achterstanden op een redelijke termijn in te lopen.

De Rekenkamer komt op grond van haar onderzoek tot de volgende aanbevelingen:

- de staatssecretaris van OCenW zou de Inspectie Cultuurbezit moeten opdragen om alle instellingen met rijkscollecties waarvoor hij verantwoordelijk is in haar inspectieprogramma op te nemen;
- de staatssecretaris van OCenW zou het initiatief moeten nemen om met de ministeries van Financiën, Defensie en LNV te komen tot een gelijk toezicht op alle rijkscollecties, met dezelfde normen en registratiemethoden, zodat periodiek een totaalbeeld kan worden gegeven van het beheer en behoud. Alleen dan kunnen problemen op

tijd worden gesignaleerd en kan worden voorkomen dat er opnieuw achterstanden ontstaan;

- de vier verantwoordelijke ministers zouden een plan van aanpak moeten maken om de nu nog resterende registratie- en conserveringsachterstanden weg te werken. Het Rekenkameronderzoek maakt immers duidelijk dat de musea zelf hiervoor niet voldoende mensen en geld hebben;
- de Inspectie Cultuurbezit zou vaart moeten zetten achter haar voornemen om haar inspectiemethodiek aan te scherpen, zodat haar inspecties kunnen resulteren in onderbouwde conclusies.

6 REACTIES EN NAWOORD

6.1 Inleiding

De Rekenkamer heeft haar bevindingen voor commentaar voorgelegd aan de minister van OCenW, de minister van Financiën, de minister van Defensie en de minister van LNV.

Ook vroeg zij het Nederlands Scheepvaartmuseum, het Nationaal Museum Paleis Het Loo en het Nederlands Muntmuseum om commentaar op de passages die betrekking hebben op deze musea.

De commentaren zijn afzonderlijk beknopt weergegeven.

6.2 Staatssecretaris van OCen W

In het antwoord dat de staatssecretaris van OCenW namens de minister aan de Rekenkamer stuurde, geeft hij aan dat hij in beginsel bereid is de Inspectie Cultuurbezit op te dragen de rijkscollecties van het NAI en het NISA in haar inspectieprogramma op te nemen. Over de inpassing in het werkprogramma zal hij met de Inspectie overleg voeren.

Verder zegt hij toe op grond van zijn generale verantwoordelijkheid voor het museale erfgoed in overleg te zullen treden met zijn collega's van Financiën, LNV en Defensie over de problemen die geconstateerd zijn bij de musea die niet direct onder zijn beheer vallen. Het overleg zal betrekking hebben op de wijze waarop zijn collega's met de problematiek om willen gaan en op rol die de Inspectie Cultuurbezit en hijzelf daarbij zullen kunnen spelen.

De staatssecretaris ziet geen oplossing in een algemeen plan van aanpak voor de rijkscollecties, en blijft daarom bij de huidige gang van zaken, namelijk het maken van resultaatafspraken met de individuele instellingen.

De staatssecretaris onderschrijft de aanbeveling van de Rekenkamer dat de Inspectie Cultuurbezit meer vaart moet zetten achter haar voornemen de inspectiemethodiek aan te scherpen. Over het aanpassen van de methodiek voert de inspectie al gesprekken. Ook is de Directie Cultureel Erfgoed bezig samen met de inspectie normen te ontwikkelen omtrent de vindbaarheid en de vermelding van de juridische status van objecten. In dit kader zijn er drie klankbordgroepen in het leven geroepen met onder andere vertegenwoordigers uit het museale veld.

De bewindsman merkt op dat hij het verheugend vindt te lezen dat de Rekenkamer tot gelijklopende conclusies komt als het evaluatierapport over het Deltaplan voor Cultuurbehoud dat in oktober naar de Tweede Kamer is gezonden.

De staatssecretaris wijst er voorts op dat de in paragraaf 3.4 genoemde eindrapportage van de Projectgroep Conservering een interne ambtelijke notitie betreft. Hij wijst er met klem op dat de f 2,5 miljard die hierin genoemd wordt, voor het overgrote deel géén betrekking heeft op rijksmusea, maar op archieven, bibliotheken en de audio-visuele sector en dat dit cijfer bovendien een zeer indicatief karakter heeft.

6.3 Minister van Defensie

De minister van Defensie is het eens met de constatering van de Rekenkamer dat de Traditiecommissie Krijgsmacht sinds 2000 geen advies- en assistentiebezoeken meer brengt aan het Museum Bronbeek, het Marinemuseum en het Nederlands Luchtvaartmuseum. Hij zal de

Traditiecommissie verzoeken een advies uit te brengen over de wijze waarop dit toezicht op de musea kan worden geregeld. Aan de aanbeveling van de Rekenkamer om op initiatief van de staatssecretaris van OCenW te komen tot een gelijk toezicht door het ontwikkelen van rijksbrede normen en registratiemethoden voor het cultureel erfgoed, is hij bereid zijn medewerking te verlenen. De minister geeft als verklaring voor achterstanden bij de onderzochte musea de beschikbare menskracht en de periode dat een museum is geprofessionaliseerd. Hij benadrukt dat er aan het wegwerken van achterstanden al hard wordt gewerkt. Hij is bereid een plan van aanpak te maken om de nog resterende registratie- en conserveringsachterstanden weg te werken, waarbij zijn voorkeur uitgaat naar een gezamenlijke aanpak van de vier betrokken ministers.

6.4 Staatssecretaris van Financiën

De staatssecretaris van Financiën deelt mee dat op ambtelijk niveau contact was opgenomen met de Inspectie Cultuurbezit om de mogelijkheid te verkennen dat de inspectie het toezicht «ter plaatse» op het beheer en behoud van de collectie bij het Nederlands Muntmuseum uitvoert.

De bewindsman geeft aan dat het wegwerken van de achterstand in de registratie kan geschieden in het kader van het nieuw op te richten Geld- en Bankmuseum, waarvan het Muntmuseum onderdeel gaat uitmaken. Als de oprichting van dit museum dit jaar niet is afgerond, zal het Muntmuseum een regulator aantrekken om de achterstand weg te werken.

6.5 Minister van LNV

De minister van LNV zag in het Rekenkamerrapport geen aanleiding voor opmerkingen.

6.6 Musea

Het Scheepvaartmuseum is het eens met de passages die over dit museum in het rapport van de Rekenkamer zijn opgenomen. Het Muntmuseum heeft geen afzonderlijke reactie gegeven, maar verwijst naar het antwoord van de staatssecretaris van Financiën. De directie van Paleis Het Loo onderschrijft de bevindingen van de Rekenkamer ten aanzien van de deelcollectie meubelen van het museum. Het museum wijst er echter met nadruk op dat deze bevindingen uitsluitend betrekking hebben op één deelcollectie en niet representatief moeten worden geacht voor de collecties van Paleis Het Loo in algemene zin.

6.7 Nawoord Rekenkamer

De Rekenkamer vindt het verheugend dat de bewindslieden de aanbevelingen van de Rekenkamer voor het overgrote deel overnemen. Zij hoopt dat de staatssecretaris van OCenW vaart zal zetten achter zijn voornemen in overleg te treden met zijn collega's om de problemen ten aanzien van registratie en conservering te bespreken die de Rekenkamer geconstateerd heeft.

De Rekenkamer wijst er voorts op de opmerking van de staatssecretaris van OCenW over de gelijklopendheid van haar conclusies en die uit het

evaluatie­rapport over het Deltaplan voor het Cultuurbehoud niet te onderschrijven.

De Rekenkamer heeft alleen op basis van van haar onderzoek bij twee verzelfstandigde rijks­musea gesteld dat de bevindingen van dit onderzoek in lijn waren met de conclusies uit de evaluatie. Over de stand van zaken rond beheer en behoud bij *de* verzelfstandigde rijks­musea spreekt de Rekenkamer zich niet uit. Wel trekt zij – om redenen die in dit rapport zijn uiteengezet – de stelligheid in twijfel waarmee uitspraken worden gedaan in het rapport Beheer Rijks­collectie 1994–1999 en in de evaluatie van het Deltaplan.

De Rekenkamer is het eens met de staats­secretaris van OCenW als hij erop wijst dat het bedrag van f 2,5 miljard aan resterende conserverings­problemen betrekking heeft op veel meer dan de rijks­musea. De staats­secretaris geeft aan dat het bedrag een zeer indicatief karakter heeft, maar vermeldt niet of en zo ja, tot welke vervolgacties hij zal overgaan.

De Rekenkamer zal deze en de reeds toegezegde acties met belangstelling blijven volgen.

a. verzelfstandigde rijksmusea, die door de Inspectie Cultuurbezit geïnspecteerd worden⁵

- Rijksmuseum, Amsterdam;
- Nederlands Scheepvaartmuseum, Amsterdam;
- Rijksacademie van Beeldende Kunsten, Amsterdam
- Van Gogh Museum/Museum H.W. Mesdag, Amsterdam/Den Haag;
- Nationaal Museum Paleis Het Loo, Apeldoorn;
- Nederlands Openluchtmuseum, Arnhem;
- Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis, Den Haag;
- Museum Gevangenpoort, Den Haag;
- Museum van het Boek/Museum Meermanno-Westreenianum, Den Haag;
- Huis Doorn, Doorn;
- Rijksmuseum het Zuiderzeemuseum, Enkhuizen;
- Rijksmuseum Twenthe, Enschede;
- Museum Boerhaave, Leiden;
- Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden;
- Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden;
- Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet, Leiden;
- Rijksmuseum van Oudheden, Leiden;
- Rijksmuseum Muiderslot, Muiden;
- Kröller-Müller Museum, Otterlo;
- Museum Slot Loevestein, Poederloijen;
- Museum Catharijneconvent, Utrecht.

b. instellingen met rijkscollecties, die geen verzelfstandigd rijksmuseum zijn en dus niet door de Inspectie Cultuurbezit worden geïnspecteerd⁶

- Stichting het Nederlands Muntmuseum, Ministerie van Financiën;
- Militair Luchtvaartmuseum, Ministerie van Defensie;
- Museum Bronbeek, Ministerie van Defensie;
- Marinemuseum, Ministerie van Defensie;
- Kasteel Groeneveld, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij;
- Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwaterArcheologie, Ministerie van OCenW;
- Nederlands Architectuurinstituut, Ministerie van OCenW.

⁵ Basis voor deze lijst van 20 instellingen vormt het inspectieveld zoals omschreven in het ICB-rapport *Inspectie in de praktijk*, uit 1999, voorzover daarover ten tijde van het onderzoek basisbeschrijvingen en inspectierapporten verschenen waren. (Over de feitelijke omvang van het inspectieveld, zie hoofdstuk 2). Toegevoegd is de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, die eind 1999 verzelfstandigd is en inmiddels door ICB geïnspecteerd is.

⁶ Het gaat onder b. om rijkscollecties die volledig rijkseigendom zijn. Achter de naam van de instelling waar de collecties bewaard worden volgt de naam van het ministerie dat verantwoordelijk is voor beheer en behoud. Enkele collecties zijn in de loop der jaren ondergebracht in een beheersstichting. Andere instellingen die collecties beheren zijn onderdeel van een ministerie gebleven.